

كون السنّة مصدرا من مصادر الشريعة

So Kababaloy O As Sunnah A Isa A Pkhapoonan O Kokoman Sii Ko Shri'ah Islamiyyah

al Khutbah 86

Ki: Alim, Hassanor bin Maka Alapa

al Murshid al Am

al Insan Islamic Assembly of the Philippines

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ
أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا, وَأَشْهَدُ أَلَّا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ, اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ اهْتَدَى يَهْدِيهِ إِلَى
يَوْمِ الدِّينِ وَبَعْدُ:

فَيَا عِبَادَ اللَّهِ يَقُولُ الْحَقُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ:
هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ
سَمَاوَاتٍ ۗ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ.

Innalhamda lillāhi nahmaduhu wa nastaīnuhu wa nastagfiruh, wa na'ūdubillāhi min shurūri anfusinā wa sayyiāti a'mālinā, man yahdihillāhu falā mudhillalahu, wa may yudhlil falan tajida lahu waliyyan murshidā, wa ash'hadu allā ilāha illallāhu wahdahu lā sharīka lahu, wa ash'hadu anna Mohammadan abduhu wa rasūluh, Allāhumma salli wa sallim wa bārik alā Mohammadin sallallāhu alayhi wa sallama wa alā ālihi wa sahbihi wa manihtadā bihad'yihī ilā yawmidd dīn wa ba'du:

Fayā ibādallāhi, Yaqūlul Haqqu Tabāraka wa Ta'ālā fil Qur'ānil Karīm:

Huwalladī khalaqa lakum mā fil ardhi jamī'an thumas stawā ilas samā'i fasawwāhunna sab'a samāwātin wa huwa bikulli shay'in alīm (Surah Al Baqarah 2:29).

Manga Oripn o Allāh

So Sunnah o Rasulullah i ika dowā a pkhapoonan o manga kokoman sii ko Islam. Sabap san na minipaliyogat ko Muslim a kaknala niyan sankanan a ika dowā a bowalan o kokoman sii ko Islam.

So maana o as Sunnah sii ko Basa:

Skaniyan so lalan a kialayaman sii ko paparangayan mababantog antaa ka kapapaawingan, a sipik oto ko katharo' a *Sanna al Ma'u* igira tomioga' so Ig sa maaanton. Sa sii sankanan a maana na miakaoma so lapiyat o *Sunnah* sii ko *Hadith* a pianothol i *Muslim* a miasanday ko Rasūlullāh (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a pitharo' iyan a: *Sa Taw a mbaal sa lalan (okit) a mapiya na rk iyan so balas iyan a go so balas o taw a minggalbk on ko oriyan iyan sa da dn a khakorang ko manga balas iran a mlk bo', na sa taw a mbaal sa lalan (okit) a marata' na patoray ron so dosa niyan a go so dosa o taw a minggalbk on sa da dn a khakorang ko manga dosa iran sa mlk bo'.*

Go miatharo' a: Skaniyan so lalan a babantogn. Sa igira piakapamantk na ron pphamantk so maana niyan, sa pd roo so katharo' a *Sunan al Mantiq*, so okit a mapiya ko katharo', *Sunan al Amr*, so sostonan o btad a mapiya, na igira inosar ko salakaw ron na pkhisankot ko salakaw ron sa datar o katharo' a: Sa taw a mokit sa okit a marata', sa minisankot ko marata'. (*man sanna sunnatan sayyi'ah*).

Sii pman ko maana niyan ko kitab (Istilah Shar'i) na giipakanggolalann ko maana a mattndo' a di so maana niyan ko basa, a skaniyan so lalan a kalalayaman sii ko kanggalbk ko agama, odi' na so bontal a kanggalbk a ininggolalan skaniyan o Nabi a go so manga Sahabah niyan ko manga sogo'an o Qur'an ko diyanka' a miapayag kiran ko mitotoro' o Qur'an a go so manga antap iyan a sii sankoto a maana na mimbabala' iyan so katharo' a Bid'ah, sa maptharo' a; Si giraw na pd ko Ahlu as Sunnah, odi' na sii ko Sunnah amay ka aya pinggalbk iyan na so makaaayon ko pinggalbk o Rasūlullāh (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) mlagid o giyoto na adn a titayan iyan ko Kitab antaa ka da, sa datar o kiatharo'a on a: Si giraw na sii ko *Bid'ah* igira minggalbk sa galbk a da nggalbka o Rasūlullāh (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (so Bid'ah na skaniyan so pianarankoni ko agama a pimbago ron a da nggolawlaa o Rasūl (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)).

Sii pman ko tokaw ron o manga Ulama ko Fiqhi, na so Sunnah na skaniyan so kna' o ba wajib a lialayon o Rasulullah so kianggalbka on a rakhs a ipmbagak iyan ko sabaad a masa sa da' a sndod, na so da niyan lalayona nggalbk na aya ipmbtho ron na Mandub odi' na Mustahabb.

Sii pman ko manga Ulama ko Usul a gii siran mangilay ko manga Dalil, na aya maana niyan kiran na so: *Langowan o nganin a miakapoon ko Rasul (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a salakaw ko Qur'an a pd sa katharo' (Qawl) a go galbk (Fi'l) a go tiankd (Taqrir) a giyanan i bantak tano sankai a bandingan.*

Sa so Sunnah ko katamani ron na mizoson sa tlo: Sunnah a katharo' (Sunnah Qawliyyah (سنة قولية) a go Sunnah a Galbk (Sunnah Fi'liyyah (سنة فعلية) a go Sunnah a tiankd (Sunnah Taqririyyah (سنة تقريرية). Sabap sa so Allāh na siogo' iyan so Sogo' iyan a go initoron iyan on so Kitab iyan sa pantag sa an iyan misampay a go marinayag ko manga taw, na so kapphayaga niyan on na adn oto a giinggolalan sa katharo', na adn pman a giinggolalan sa galbk a gii niyan ikho'at ko hadapan iran sa phrinayagn iyan so tomioron kiran a matitimbl, adn pman a giinggolalan sa Taqrir, giyoto so giikanggalbk sa galbk o manga Sahabah niyan sa kamamasaan iyan na da dn a ba niyan on pitharo' a btad, sa giyoto na makaososold ko Sunnah niyan ka opama ka di khapakay na isapar iyan kiran ka skaniyan na papaliyogatan o Allāh ko kizaparn ko langowan a marata'.

So Sunnah a katharo' (Sunnah Qawliyyah) na skaniyan so manga Hadith a miapanothol a miakapoon on a datar o katharo' iyan a: *Di khidoway so babay ko babo' iyan ki ama iyan a go sii ki ina' iyan, go di pn so babay ko pakiwataan iyan ko laki niyan a go so pagari niyan ka amay ka nggolawlaan iyo to na miapothol iyo so kathotonga-naya' iyo. Go so katharo' iyan a: Igira (adn) a miangakap rkano a (mama) a khaso'at kano ko agama niyan a go so parangay niyan na pakapangaromaa niyo, ka o di niyo to nggolawlaa na adn a khaadn a fitnah (morka') ko lopa a go kaantiyor a mala'. Go so katharo' iyan a: Da' a kapaminasa a go da' a kapakimbinasa'i sii ko Islam. Go so katharo' iyan a: A so manga galbk na sii khailay ko Niyat sa rk o oman i taw so piniyatan iyan.*

So Sunnah a galbk (Sunnah Fi'liyyah) na skaniyan so manga galbk iyan a so piayag iyan on so sabaad a isosogo' sa minitogalin rkitano sa minggolalan so kiapanothola on sa *Tawattur* odi' na *ahad*. So miatawattur na datar o kinitindgn iyan ko sambayang a go so *Hajj* sa piayag iyan so manga piil o sambayang a go so okitokit iyan sa rinayagan a mapayag a go tarotop ko oriyan o kiapakambowat o kinisogoon on ko Qur'an a matitimbl oriyan iyan na pitharo' iyan a: *Zambayang kano sa datar o kiailaya niyo rakn a gii ako zambayang.* Go piayag iyan so manga simba ko *Hajji* ko kianayik iyan a kaodas sa pitharo' iyan a: *Kowaa niyo a phoon rakn so manga simba niyo.* So pman so ibarat o pianothol a sakataw a taw *Ahad*, na so kiakokom iyan ko sabaad a manga karido' sa sasakataw a saksi' a go makapzapa' so pthontot. Sa adn oto a piagayonayonan on na adn pman a kiazosopakaan on.

So Sunnah a tiankd (Sunnah Taqririyyah) na skaniyan so katrn o *Rasul* ﷺ sa di niyan sankaan so katharo' a pitharo' sa hadapan iyan odi' na sii ko masa niyan ko oriyan o kian'ga niyan on, odi na tomrn ko galbk a pinggalbk a kiatokawan iyan, ka giyoto na makatotoro' sa khapakay, mlagid o so kiatrn iyan na mamamantk antaa ka adn a misasaog on a kiapakapyaa niyan on ka datar o kiasarino ron o kiababaya a go so kiaso'at.

Pd roo so kiasogo'a o Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ko manga Sahabah niyan ko kanggobata iran ko Banu Qurayzah (a manga Yahudi sa Madinah) a pitharo' iyan a: *Di pzambayang so isa rkano sa waqto a Asar inonta a roo sa Bani Qurayzah.* Sa aya kiasabota on o sabagi' kiran na aya antap sankoto a kinisaparn iyan ko kazambayang sa Asar na so kanggagaan, sa di siran phlombat, sa pizambayangan iran ko waqto niyan kaan di khada so antap ko kiasapar iyan. Na so pman so sabagi' kiran na aya kiasabota iran on, na so kiasapar o Rasul na so dn so di kapzambayang, na da siran zambayang sa Asar inonta bo' ko oriyan o kinisampay ran ko Banu Qurayzah sa miata'khir so waqto o sambayang a Asar, na kiasobagan kiran oto, na kagiya katokawan o Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) na da' a pitharo' iyan ko tindg o dowalompok sa da' a rinibat iyan na da mambo' a pitharo' iyan a miakaatod.

Go pd roo so pianothol o *Ahmad* a go so *Abu Daud* a miakapoon ko *Amr bin al As* a gowani a sagoon ko kapthidawa' sa *Dat as Salasil* na pitharo' iyan a: Mithataginp ako ko isa a kagagawii a tanto a mannggaw, na inikawan akn o amay ka phaygo' ako na o ba ako masokar, na mithayammum a ko oriyan iyan na piagimaman akn so manga pd akn sa sambayang a Zobo na gowani a makaoma kami ko Rasulullah ﷺ na inaloy ran on oto, na pitharo' iyan a; Hay Amr piagimaman ka so manga pd ka a ska na madidionob (Junub)? Na pitharo' akn a: Kiatadman akn so katharo' o Allāh a; Go di niyo pmbonoa so manga ginawa niyo ka mataan a so Allāh na mala' rkano i limo. Na

mithayammum a ko oriyen iyan na mizambayang ako na miakasinga' so Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) sa da dn a pitharo' iyan a shayi'.

So kiasinga' o Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a go so da niyan kasankaa ko pinggolawla o Amr ko oriyen o kiapayaga niyan on ko onayan o Ijtihad iyan a pd ko katharo' o Allāh na dalil oto sa khapakay so kathayammum ko kadidionob o taw a adn a ig. Sa giyoto na mabagr a dalil ko kapapakay a di so giya bo' a kiatrn iyan, ka so Rasulullah ﷺ na di niyan thankdn so batal, na so sambayang iyan na mapiya a go so kiaonot iron na khapakay sa di niyan dn khakasoyan, sabap sa da niyan on sagoon so kakasoya niyan on.

Go pd roo so kiatankda niyan on ko Mu'ad bin Jabal ko kapagijihad iyan sa pamikiran amay ka da' a matoon iyan a Qur'an a go Sunnah, go so katharo' iyan a: So Bantogan na rk o Allāh a so inayonan iyan so sogo' o Sogo' o Allāh sii ko nganin a ikhasoat o Allāh a go so Sogo' iyan. Sa miababaya skaniyan ko katharo' o Mu'ad.

Go makaaatag ko kababaan o Sunnah Taqririyyah so katharo' o Sahabah a: Miaadn kami a gii ami nggolawlaan....., odi na miaadn siran a pinggolawla iran ko masa o Rasulullah, sa mapapayag on so giiran galbkn, sa da dn a pitharo' iyan, na sii sankoto a galbk iran na tiankd iyan a khapakay, sabap ko da niyan kasapar.

Pd roo so miapanothol a so Abdullah bin Umar na ipsogo' iyan ko manga babay a kabkara iran ko manga pinalot iran ko kapphaygo iran sa junub, na gowani a misampay oto ko Aishah na pitahro' iyan a: Piakammsa so Ibn Umar, ka miaadn ako a gii ako phaygo' a pd akn so Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ko pananago'ay a satiman, sa da' a pzowaan akn a rowar sa kaphagododi akn sa ig sa olo akn sa maka tlo. (Aya maana niyan na di niyan mbkarn so pinalot iyan asar ka mabasa a ig so kobal a olo a 'tho'an a bok apiya di dn miabasa so bok, sabap sa margn ko babay balabaw amay ka matas i bok a mathay a kapkhamara niyan).

Pd ko sarat o katankd (Iqrar) a kabaloy o galbk a tiankd o *Rasul* a phoon ko miamaratiaya a giimangongonotan ko *Shari'ah*, sa di khabaloy so kiatarg o *Rasul* ko galbk a miakapoon ko kna' o ba Muslim a ba oto katankd (Taqrir) a phakatoro' sa khapakay.

1. Pitharo o khirk ko kitab a *Musallamu as Subut* a; Igira kiatokawan o *Rasulullah* so galbk a go so minggalbk on a kna' o ba kafir na go targ (tomrn) a khagaga niyan so kasanka' iyan, sa da' a maaadn a phkasapar ko kasanka iyan a pd sa kassndod ko nganin a mala a btad, na giyankoto a da niyan kasanka na karina sa kakhapakay ankoto a galbk sa giyoto i bithowan sa *Taqrir* sii ko minggalbk on a go so taw a salakaw ron, ka oda niyan oto mitoro' na khipatoray niyan so kakhaori o osayan (payagan) ko masa a kapangingindawa on, a go so kathankda ko haram ko kakhagagaa ko kasankaa on, na so tindg o kananabii na zankaan iyan oto. G. 2 P.183.

SO KATAMANI KO MAPIPIKIR KO SUNNAH A SEKANIYAN I DALIL A KITAB

Opangilaya tano so nganin a minitogalin rki tano a miakambowat ko *Rasulullah* ﷺ ko kaoyagoyag iyan a pd sankoto a manga sosen a miaona, na matoon tano a miakapoon on sa minggolalan sa pithibarang a btad.

Adn a miakapoon on a btad ko kababaloy niyan a manosiya, ka datar o kapkhan iyan a go so kaphaginom iyan a go so kapphakatorog iyan, so lanka' iyan ko katitindg a go so kaphlalakaw a go so kaphagontod a go so salakaw roo. Sa giyankoto a manga btad na da' a kitotompok iyan ko kitab sa da rkitano mipaliyogat so kasayani ron ko bontal a kianggolawlaa on o *Rasul*, apiya pn aya piakapiya so kapzayani ron sa datar o giinggolawlaan o sabaad ko manga *Sahabah* ka datar o *Abdullah bin Umar*.

Go mitataalok roo a di mababaloy a paliyogat a kitab, so miakapoon on a manonompang ko btad a kadodoniya'i a sii makaphapasod ko manga sima' iyan a go so manga tpng iyan a so khapakay a makaatod na khapakay mambo' a maribat, a kna' o ba makapopoon sa langit (*Wahi*).

Pd roo so btad a miaoma niyan ko manga taw sa *Madinah* a pta'birn iran so korma, sa anday kapayag o daliday niyan na giiran pakazaogn so kolpong o mama a daliday a go so babay a daliday (gii pakakharomain) sa aya inimosawir iyan kiran na di ran oto nggolawlaan na gin'kan iran, na da kharik so manga korma sa datar o kalalayami ron, na gowani a katokawan oto o *Rasulullah* (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) na pitharo' iyan kiran a:

Skano i makalalawan sa katawi ko manga btad o doniya iyo, na sakn i makalalawan sa katawi ko btad o agama niyo.

Sa inisogo' iyan kiran so kakasoy ran sankoto a galbk a *Ta'bir* (Giikapakakharomaiya ko daliday o korma a mama a go babay).

Go pd roo so mianggolawla ko kiathidawa' sa Badr, ko kiatndo'a niyan ko darpa' a khadnan o manga sondaro niyan na pitharo' on o isa ko manga *Sahabah* a: Ba giya'i i darpa' a piakidarpaan rka o Allāh a di rki tano khapakay o ba tano kaona'i antaa ka pakaorii? Antaa ka ba nka ini pamikiran a go ikmat, na pitharo' o *Rasul* (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a mapikiran akn anan, na pitharo' o *Sahabah* a: Giya'i na kna' o ba mapiya a khadnan o manga sondaro, sa inimosawir iyan so kdarpa' ko salakaw a darpa' na tiarima' o *Rasulullah* (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) so mosawir iyan.

Go pd roo so miakambowat on a mitotompok ko kitab ka datar o kahahalal a go so kahaharam, ogaid na miakatindg so dalil a skaniyan na sii bo' missnggay ko *Rasulullah* (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ka datar o gii niyan kapakandadayonaa ko powasa a di dn khan ko kagabigabi ko paganay a kagabi (al Wisal). Go so kiatimo'a niyan ko kiasobraan so pat kataw a babay ko masa a satiman. Go so kiapangaroma niyan a da dn a mahar a minibgay niyan ko sabaad a manga masa. Sa miakatindg so dalil sa giyankoto a manga btad na missnggay a sii bo' ko *Rasulullah* (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). Sa giyankanan a btad na di khapakay a kowaan a dalil o manga *Ummat* iyan a go di ran mapnggalbk, sa kna' o ba dalil a kitab sii kiran.

So pman so miakapoon on a mitotompok ko kitab a go da' a miakatindg a dalil sa ba sii rkaniyan bo' panonompang sa aya bantak on na so kaphananayani ron a go so kapnggalbka on, na giyanan i khiitong sa pkhambowatan o kitab a pnggalbkkn sii ko bontal a kinitana' iyan a phoon on odi' na so kinibagakn iyan on.

INO KHIITONG SO SUNNAH A PKHAMBOWATAN A MAKAMBIBISA O KITAB?

Igira inilay tano so *Sunnah* a pmbgay sa kokoman a *kitab* (*Sunnah Tashri'iyah*) na pkhatoon tano a kna' o ba mablag ko kitab sa ba makambibisa sii ko langowan a

bontal. Sabap sa tomiron sii sa pakaasal sa iphrinayag ko Kitab pitharo' o Allāh a: *Go initoron ami rka so pananadm (Qur'an) ka an ka marinayag ko manga taw so nganin a initoron kiran. Go so katharo' iyan a: Patoray rkami so katimo'a on a go so kambatiyaa on na amay ka mabatiya ami na doyog anka so kabatiyaa on oriyen iyan na patoray rkami so kaprinayaga on. Go so katharo' iyan a: Kagiya an ka mikokom ko manga taw so nganin a piakipamikir rka o Allah.*

Giyanka'i a manga ayat na sii ko katimbl iyan na phakisabotan iyan a mataan a so Allāh na siangan iyan so kapagosaya ko Qur'an, na so *Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)* na isosogo' on ankoto a kapagosaya on. Sa phoon roo na pikhpitan o sabaad ko manga *Ulama* sa so *Sunnah* a kitab na langon dn oto na phrinayag a go phagosay ko Qur'an sa da' a minitalingoma niyan a salakaw roo taman sa bialoy ran so *Sunnah* a pmbagr ko matatago' ko Qur'an sa *Bayan* (osayan) na bithowan iran sa osayan a katankd (Bayan at Taqdir *بيان التقرير*) go bialoy ran so minioma niyan a kokoman a da maaloy ko Qur'an a osayan a Sobra sii ko Qur'an (Bayan az Ziyadah alal Qur'an *بيان الزيادة على القرآن*). Sa aya kon a ibarat iyan na so minioma o *Sunnah* a kokoman a da mabathk ko Qur'an a datar o: So kiaharama ko kapakandowayaa ko babay a go so babo' iyan ki ama' iyan antaa ka sii ki ina' iyan, go so manga babay a haram so kapangaromaa on sabap ko kiapakazosowa, a go so kaphakawaris o ina' a ba'i, a go so salakaw san, go bialoy ran so *Sunnah* a phakamansukh ko sabaad a kokoman o Qur'an a osayan (Bayan *بيان*) a kapkhaalin (Bayan at Tagyir *بيان التغيير*).

Sa giyanka'i a manga ingaran na da' a khaalin iyan ko kamamataan a skaniyan so mataan a so *Sunnah* na minitalingoma niyan so manga kokoman a da' aloya o Qur'an, sabap roo na pikhpitan o kalankapan ko manga *Ulama* (Jamahirul *Ulama*) sa so *Sunnah* a pmbtad sa kokoman a Kitab (*Sunnah Tash'ri'iyah* *سنة تشريعية*) ko kiphapantagn iyan ko Qur'an na tlo soson:

Paganay a soson; *Sunnah* a pmbagr iyan so matatago' ko Qur'an (*Sunnah Muakkidah*), sa nggolalan sa makaoma sa isogo' iyan so datar o isosogo' o Qur'an, ka datar o katharo' o Rasul a: *Kalkn iyo so Allah ko manga babay (karoma) ka mataan a siran na manga biyag iyo siran sa kinowa niyo siran sa minggolalan sa sarig o Allah, na hialal iyo so manga awrat iran sa minggolalan ko katharo' o Allah, ka giyankoto a Hadith na makaaayon ko katharo' Allāh a: Go ndolonaan iyo siran sa mapiya (an Nisa' 19). Go so Hadith a: Di khahalal so tamok o taw a muslim inonta bo' o nggolalan sa inipakapiya o ginawa niyan, Ka giyankoto a Hadith na pmbagr iyan so katharo' o Allāh a: Hay miamaratiaya di niyo pkhana so manga tamok iyo ko lltl iyo sa nggolalan sa batal inonta bo' o ba nggolalan sa kandagang a miagayon kano ron. (an Nisa' 29). go so manga *Hadith* a hiaram iyan so kazaksi' sa kapamrak (*Shahadat Zur*) go so kabono'a ko ginawa a mapapalihara', go so kasankaa ko dowaloks a go so di kiran kaphiyapiya'i.*

Ika dowaloks a soson: So *Sunnah* a phagosay (*Sunnah Sharihah* *سنة شارحة*) a go pphayag ko nganin a minitalingoma o Qur'an a makapangingindaw sa osayan, sa pnggintan iyan so khikatitimbl, ka datar o manga *Hadith* a piayag iyan so manga waqto o sambayang, a go so manga bilangan o manga rakaat iyan, a go so manga okit a kipnggolalann on, a go so manga sarat iyan, a go so manga galbk ko Hajj, go so manga *Hadith* a pimbitiara niyan so manga diyanka' o Zakat a go so kaphakanisab iyan, a go so manga tamok a pndiakatan, a giyankanan a manga *Hadith* na pizakntal iyan so khikatitimbl a kokoman o Qur'an ko makapantag roo.

Adn pman a *Sunnah* a pthndoon iyan so mamamantk a kokoman (*Sunnah Mukhassisah*) ka datar o katharo' o *Rasul* a: *Di khidoway so babay ko babo' iyan ki ama' iyan antaa ka sii ki ina' iyan a go so pakiwataan iyan ko laki niyan a go so pagari niyan*, a giyanan na tindo' iyan so katharo' o Allāh a lomalangkap a so: *Go hialal rkano so talikhodan ankoto (a miangaaaloy a manga babay a haram a pangaromaan)*. (an Nisa'29). (so kiaaloya niyan ko manga babay a di khapakay a pangaromaan a da on maaloy so inaloy o *Hadith*).

Adn pman a *Sunnah* a ipzankot iyan so mamamantk a kokoman o Qur'an (*Sunnah Muqayyidah* سنة مقيدة) ka datar o kiatndo'a niyan ko diyanka' a photoln ko lima o miaman'khaw a giyoto na tomindo' ko kalalangkap o *Ayat* a pitharo' iyan a: *So tkhaw a mama a go so thkhaw a babay na potola niyo so manga lima iran*. (al Ma'idah 34) sa da niyan tamani so diyanka' a photoln ko lima, na miakaoma so *Sunnah* sa tindo' iyan sa taman ko boko a lima.

Go so *Hadith* a: *Di Phakawaris so miakapatay*, a go so *Hadith* a: *Di makaphagowarisa so mbida' sa agama*, ka tindo' iran so kalalangkap a miaaloy ko manga ayat a kapangwaris a pitharo' iyan a so kapangwaris na rk o karoma a mama a go so karoma a babay so ama' so ina' so wata' a mama a go so wata' a babay a go so pagari a go so babay sa taman ko kapos iyan. Sa so *Hadith* na inisankot iyan so mamamantk, ka datar ankoto a *Sunnah* a piayag iyan a aya photoln ko kapaman'khaw na so lima a kawatan phoon ko boko' a lima, na so ayat na mamamantk ko katharo' iyan a: *so manga lima iran a dowā*, na so lima ko kiaaloy niyan na mamamantk ipoon ko kmr na taman ko waga sa pd on so siko a go so pamaklawan, ogaid na so *Sunnah* na inisankot iyan sa aya bo' a photoln na taman ko boko o lima a kawatan.

Go so *Hadith* a piayag iyan so diyanka' o *wasiyyah* a: *So ika tlo bagi sa so ika tlo bagi na madakl*. Sankot oto o katharo' o Allāh a: *Sii ko oriyan o kibgan ko wasiyyah a ipphagamanat iyo a go so bayadan*. Sa da niyan tamani so diyanka' o *wasiyyah*.

Ika tlo a soston: So *Sunnah* a minioma niyan so kokoman a da aloya o Qur'an, ka datar o manga *Hadith* a piayag iyan so kaphakawaris o ina' a ba'i, a go so kaphakawaris o wata a babay o wata a mama a miphagpda' iyan so wata' a babay, a go so manga pagari a babay ko kipagpdaan iran ko manga wata' a babay a thitho, Go so *Fitra* ko *Ramadhan*, a go so manga babay a haram so kapangaromaa on sabap ko kiapakazosowa', a aya bo' a inaloy o Qur'an na so manga ina' a go so manga babay sa sosowa', go so kiaharama ko kidowayin ko babay ko babo' iyan a go so pakiwataan iyan ko laki niyan a go so pagari niyan a babay, go so kiawajib o *Diyat* ko manga tonganay o miakapatay (aqilah), go so di kaphakawaris o miakapatay, go so di kapakaphagwarisa o kafir a go so Muslim, a go so salakaw san a manga kokoman.

Pitharo' o al Imam as Shafi'i ko kitab iyan a ar Risalah a: Da' a kiatokawan akn a pd ko manga taw o Kata'o (Ahlul Ilm) a ba somiopak sa mataan a so manga *Sunnah* o Nabi ﷺ na maaadn a tlo a bontal iyan; Paganay ron; So piakatoron o Allah a adn a titayan on a Kitab, sa miakaoma so *Sunnah* o *Rasul* a makadadatar sankoto a titayan. Ika dowā: so piakatoron o Allāh a katatagoan sa manga timbl a kokoman, na miakaoma so *Sunnah* o *Rasulullah*, sa pizagintas iyan ankoto a matitimbl. Ika tlo: So miakaoma so *Sunnah* a maawid sa kokoman a da aloya o Qur'an sa bathk ko manga titayan iyan.

Pitharo' o Ibn al Qyyim a: So Sunnah ko kiphapantagn iyan ko Qur'an na tlo a bontal iyan: Paganay ron; Mabaloy so Sunnah a makaaayon ko titayan o Qur'an, sa babagr iyan.

Ika dow: mabaloy so Sunnah a phagosay ko Qur'an sa mararankom iyan so kapnggintasa ko matitimbl a ayat (Tafsilul Mujmal تفصيل المجل) a go so kipzankotn iyan ko mamamantk (Taqyidul Mutlaq تقييد المطلق) a go so kapthndo'a niyan ko lomalangkap a kokoman (Takhsisul Am تخصيص العام) sa datar o kinibgan tano ko manga ibarat iyan.

Ika tlo; Mabaloy so Sunnah a thankdn iyan so kokoman a da aloya o Qur'an odi na izapar iyan.

Sa aya kiatsinan roo na so Sunnah na apiya pn phagonot ko Qur'an ogaid na makambibisa sii ko inaloy niyan a kokoman a da aloya o Qur'an.

SO KABAGR A DALIL O SUNNAH

Miaompong so katharo' o kalangkapan a manga Ulama o manga Muslim a so khatarima so manga pamikiran iran sii ko langowan o masa sa mataan a so miakapoon ko Rasulullah (صلى الله عليه وسلم) a mitotompok ko Kitab na pkhapoonan a pd ko pphangapopoonan o manga kokoman (Masadir al Ahkam مصادر الأحكام) a patoray ko Mujtahid a kapangndod iyan on ko kaphakambowata niyan ko kokoman sa datar oto a patoray ko kadandan o manga Muslim a kinggolalann iran ko langowan a kokoman a miakambowat on a go so kanggalbka on amay ka matankd so kiapakapoon iyan ko Rasulullah (صلى الله عليه وسلم). Sa mataan a skaniyan na datar dn o Qur'an ko kap'halala niyan ko halal a go so kap'harama niyan ko haram. Sa taman sa pitharo' o sabaad ko manga ulama ko Usul, a mataan a so bagr a dalil o Sunnah na paliyogat a agama a da dn a somiopak on a rowar ko taw a da' a kipantag iyan ko agama Islam. Sa sabnar a pianothol o Rasul so kakhaadn anka'i a sagorompong a manga taw ko oriyon iyan a zankaan iran so kabagr o Sunnah, sa pianothol iyan ko manga Hadith iyan.

Piakambowat o Abu Daud a go so at Tirmidi a miakapoon ki Miqdad bin Ma'diykarb a miakapoon ko Rasulullah (صلى الله عليه وسلم) a pitharo' iyan a: Tanodan a mataan a sakn na inibgay rakn so Qur'an a so datar iyan na miprarakhs iyan (so Sunnah) sa marani dn a adn a mama a maosog a moontod ko kantir iyan a ptharo'on iyan a: Kowaa niyo anka'i a Qur'an sa sa dn sa matoon iyo ron a halal na halala niyo, na sa matoon iyo ron a haram na harama niyo, tanodan a mataan a homiaram so Rasulullah sa datar o kiaharam o Allah.

Go sii ko isa a kiapanothola on na: *Marani dn a so isa rkano na ptharoon iyan a: Katii so kitab o Allah na sa dn sa matatago' on a halal na halaln tano, na sa matatago' on a haram na haramn tano, tanodan a sa taw a misampay ron so hadith a phoon rakn na go niyan pakambokhaga na sabnar a piakambokhag iyan so Allah a go so mianothol on.*

Sa aya Dalil ko kabagr o kababaloy o Sunnah a dalil na so dn so Qur'an a go so kiaompong (Ijma') o manga Sahabah, a go so pamikiran.

So Qur'an na sabnar a miapayag on so kinisogoon a mapayag ko kapagonoti ko Rasul (صلى الله عليه وسلم) ko langowan a minitalingoma niyan, a go inipangangalk iyan a go inisapar iyan so kasopaka on (a Rasul) sa so kaonoti ko Rasul na giyoto dn i kiaonoti ko Allah, na so kasopaka on na giyoto dn i kiasopaka ko Allah, a go piayag iyan a so

kanoti ko Rasul ko langowan a minitalingoma niyan a pd sa kokoman a kitab na tanda a go karina ko kapkhababaya'i ko Allah a so khasabapan oto sa kakhada' o manga dosa, na so kasopaka on na khasabapan ko rarangit iyan (a Allāh) a go so siksa' iyan.

Pitharo' o Allāh makapantag ko btad iyan a: *Go so nganin a minioma rkano o Rasul na kowaa niyo, na so nganin a inisapar iyan rkano na taplkn iyo, go kalkn iyo so Allah ka mataan a so Allah na mitataralo i siksa.* (al Hashr 7). Go pitharo' iyan a: *Go da maadn a rk o miaratiaya a mama go da pn ko miaratiaya a babay igira gomitas so Allah a go so Sogo' iyan sa btad (sogoan) o ba adn a khaadn kiran a kapakambabayabaya ko btad iran na sa taw a sankaan iyan so Allah a go so Sogo' iyan na sabnar a miadadag sa kadadag a mapayag.* (al Ahzab 36).

Go pitharo' iyan a: *Pananggila'i o siran oto a pzopakn (phagrnn) iran so sogoan iyan o ba adn a misogat kiran a tiyoba odi' na masogat siran a siksa' a masakit.* (an Nur 76). Go pitharo' iyan a: *Ibt ko Kadnan ka ka di siran phakaparatiaya taman sa di ran rka pakikokom so nganin a kiasawalan kiran na da' a matoon iran sa ginawa iran a masimpit (kasanka') ko nganin a inikokom ka sa makambayorantang siran sa samporna' a kambayorantang.* (an Nisa' 65). Go pitharo' iyan a: *Go onoti niyo so Allah a go onoti niyo so Sogo' go pananggila kano.* (al Ma'idah 93). Go pitharo' iyan a: *Tharo' anka a onoti niyo so Allah a go onoti niyo so Sogo' na amay ka tomalikhod siran na mataan a paliyogat on so piakitanggong on, a go paliyogat rkano so piaki awidan rkano na o onoti niyo skaniyan na khatoro' kano go da' a paliyogat ko Sogo' a rowar ko kapanampay a mapayag.* (an Nur 54). *Go sa taw a onotan iyan so Sogo' na sabnar a kiaonotan iyan so Allah.* (an Nisa' 80). *Tharo' anka a amay ka pkhababayaan iyo so Allah na onoti ako niyo, ka kababayaan kano o Allah a go irila' iyan rkano so manga dosa niyo, ka so Allah na lbi lawan a Paririla a lbi lawan a Masalinggagawn.* (Ali Imran 31).

So pman so kiaopakation ko manga Sahabah na sabnar a miaompong so katharo' iran sii ko kapnggalbka ko Sunnah sa da dn a somianka' kiran a isa bo', sa so lalan iran ko kaistimbat (kapakambowat sa kokoman) na ipthawag iyan oto, sa da maadn so isa kiran i ba aya bo' a sasanaan iyan na so Qur'an, sa da dn a inibagak iran a Sunnah amay ka matankd sii kiran, sa di ran dn pagosarn so pamikiran iran inonta bo' igira a da' a miatoon iran a Qur'an odi' na Sunnah, sa amay ka mloloba siran sa Qur'an a go Sunnah na go da' a matoon iran sa osarn iran so pamikiran iran oriyan iyan na makatoon siran sa Sunnah o Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) na bantogn iran so Allāh amay ka so kiakokom iran na miakaayon ko miatoon a Sunnah o Rasul, na amay ka miakasopak ko Sunnah na mndod siran on sa ibagak iran so pamikiran iran.

So pman so miapanothol a miakapoon ko sabaad kiran a da iran tarimaa so sabaad a Sunnah a miapanothol na da oto maadn sa ba pantag sa kagowad iran ko Sunnah o Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) odi na ba iran on kinipanalipndaan, ogaid na aya sabap oto na isa on na da iran sarigi so kiapanothola on a go da on thakna' so pamikiran iran sa ba giyoto na miakapoon ko Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ikadowa na sabap sa adn a maaadn a Sunnah a mabagr a di giyankoto a Hadith a siyanka' iran ko kiatankd a go so kapakatotoro' a pd ko Kitab o Allāh odi na adn a Hadith a salakaw ron.

So pman so sii ron ko Akal: Na mataan a so Qur'an na pianothol iyan a mataan a so Allāh na initoron iyan ko Rasul iyan so Kitab ka an iyan marinayag ko manga taw so nganin a initoron kiran, na giyankoto a karinayag na minggolalan sa wahi a phoon on sa wajib so kaonoti ron, sa di khabaloy a oonotan iyan so Qur'an inonta bo' o

nggolalan sa kanggalbka niyan on a rakhs a rinayagn iyan, ka kagiya so karinayag na di mablag ko phrinayag (phagosay) na amay ka nggalbkn iyan so Qur'an sa makaayon ko osayan on o Rasul na sabnar a kiaonotan iyan so Allah sii ko nganin a kiabayaan iyan ko katharo' iyan, a go kiaonotan iyan so Rasul sii ko pinggolalanan o osayan iyan, na o pinggalbk iyan sa sopak ko kiaosaya on o Rasul na sabnar a miasanka' iyan so Allāh, ka kagiya pinggalbk iyan so katharo' o Allāh sa sopak ko kabaya' o Allāh, a go miasopak iyan so Rasul ko kinibagakn iyan ko kiaosaya on o Rasul.

Go mataan a so Qur'an na inipaliyogat iyan ko manga taw so manga paliyogat a khikatitimbl, sa da niyan zakntala so manga kokoman iyan a go so okit a kathonaya on, ka datar o sambayang, so *Zakat* so *Hajji* a go so salakaw ron, sa aya miakarinyag on na so *Sunnah*, na o da maadn so *Sunnah* a phagosay ko Qur'an a dalil a mabagr ko manga Muslim a patoray so kanggalbka on na mataan a di magaga o manga taw so katonaya iran ko manga paliyogat o Qur'an, sa miaadn a minipatoray so kaonoti ko osayan a skaniyan so *Sunnah* a miakambowat ko Rasulullah sa minggolalan sa okit a mapiya, na amay ka miawajib so kanggalbka ko Sunnah a phrinayag (Sunnah Bayaniyyah سنة بيانية) na miawajib mambo' so kanggalbka ko salakaw ron ka kagiya da a mbidabidaan o manga *Sunnah* ka langon dn oto makapopoon sii ko mapapalihara a di kharibat (ma'sum) a so inisogo' rkitano so kaonoti ron, a go kagiya so kinisogoon rkitano o Qur'an ko kapagonoti ko Rasul na kasogo' a mamamantk na so kisankotn on sa sosonan a matnd' na da' a dalil iyan.

Minsan pn maaadn anka'i a karinayag a mapayag ko kabagr a dalil o Sunnah na sabnar a adn a somianka' a sagorompong a pd ko manga taw a mabababangnsa sii ko Islam, a siran so pianothol o Rasulullah (صلى الله عليه وسلم) so karani dn o kakhapayag iyan sa siyanka' iran so kabagr a Dalil o Sunnah sa pitharo' iran a: Phakaampl rki tano so Kitab o Allāh, sa so madadalm on a halal na halaln tano, na sa matoon tano ron a haram na haramn tano, oriyan iyan na biagr iran so panontot iran sa so kon so Qur'an na piayag iyan so langowan o shayi' sa datar o kiapanothola on o Qur'an ko katharo' iyan a: Go da' a lipas ami sii ko Kitab a pd sa nganin. Go so katharo' iyan a: Go initoron ami rka so Kitab a inirinayag ko langowan a nganin, na so kaptharo'a sa so Sunnah na dalil a makambibisa na khasopak iyan so kiapanothola o Qur'an sa skaniyan na rininayag iyan so langowan a shayi', na kahaadn so kapakazopaka' odi' na kabokhag ko katharo' o Allāh a giyoto na Mustahil ko Allāh.

Inismbag kiran a so ayat a paganay na di makatotoro' ko tontot iran ka kagiya aya mapipikir ko Kitab ko mapayag on a tindg o manga pananafsir na so Lawh Mahfudh, kna' o ba so Qur'an sa aya makatotoro' roo na so lapiyat o Ayat a skaniyan so:

Go da' a pd sa pndola ko lopa go da pn a phlayog a iphlayog iyan so papak iyan inonta bo a manga bangnsa a datar iyo sa da' a lipas ami ko Kitab a pd sa nganin oriyan iyan na sii ko Kadnan iran na ron siran on phakandod. (al An'am 38).

Go so ayat a salakaw ko Surah Hud:

Go da dn a pd sa pndola sii ko lopa inonta bo' a sii ko Allah so pagpr iyan go katawan iyan so thatampatan iyan a go so kapopondowan on sa langon dn oto na sii ko Kitab a phrinayag.

Sa opama ka ayoni tano siran ko tindg iran sa aya bantak ko Kitab na so Qur'an na so Ayat na di makapnggonana' o ko tontot iran ko kangganati ko Sunnah ka kagiya so kadaklan ko manga kokoman na da maaloy ko Qur'an, a go so kiazakntala ko manga simba a go so giikandodolona na da on maaloy a go di khasabot so mapipikir o Allāh ko manga kokoman iyan inonta bo' o maosar on so *Sunnah*, na so kibagakn on na giyoto dn so kinibagakn ko kapnggalbka ko kadaklan ko ayat o Qur'an a so khikatitimbl a so aya miakazalisay ron na so *Sunnah*, sa aya miatankd na so karorana on sa so kiapayaga niyan ko langowan o shayi na giyoto so kararankoma o manga kokoman o Qur'an sa matitimbl ko langowan taman, a go so manga pakaasal o *Shari'ah* na palaya iyan mararankom so kokoman o langowan taman sa minggolalan sa rinayagan a matitimbl.

Go lagid oto a maptharo' ko Ayat a ika dow a sa datar o kiasosaya on sa onaan. Sa so Kitab na inisogo' iyan so kaonoti ko Rasul sa kasogo' a mamamantk sa da dn misankot, a go inipamagita iyan so kasopaka on. Na kna' o ba langowan a miakambowat ko Rasulullah (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) a mitotompok ko Kitab na ba mapapayag sa matatalasay sii ko Qur'an.

Adn pman a sagorompong a aya pikhpitan iran na so kiatharoa iran sa so *Sunnah* na di tharimaaninonta bo' igira kiaayonan iyan so Qur'an, a skaniyan oto na marororan ko katharo' o miaona a sagorompong ka kagiya so kabaloy o *Sunnah* a kaaayonan iyan so Qur'an na khaadn so dalil ko kamataani ron a skaniyan so Qur'an na so kanggalbka on na giyoto dn so kanggalbka ko Qur'an, sa aya khitana iyan na khipanalipnda' so kapnggalbka ko *Sunnah* ko kalangolangon iyan, ogaid na kailanga oto ko *Sunnah* sa kailang a phipils a sii kiran so morka' o Allāh.

Sa aya inibagr iran ko katharo' iran na so kinisogoon o Rasul ko kidayagn ko manga katharo' iyan ko titayan o Qur'an sa da' a khowaan on a rowar ko miakaayon on ko Qur'an, sa pitharo' iyan a: *Sa phakaoma rkano a katharo' a phoon rakn na dayagn iyo ko Qur'an na o makaayon ko kitab o Allāh na giyoto na katharo' akn na o masopak iyan so Kitab o Allāh na kna' o ba koto katharo' ka andamanaya i kazopaka ko ko kitab o Allāh a misabap on na tioro' ako niyan.*

Sa giyankanan a Hadith na di khapakay o ba iran baloya a dalil iran, ka kagiya pianothol ko madakl a kiasanday niyan sa palaya dn malobay, odi' na masosopak so Hadith a pianothol iran, taman sa pitharo' o Yahya bin Mu'in, a skaniyan a Hadith na piangantang (موضوع 'Mawdhu') a inmbaalan o manga bokhag a manga taw. Go pitharo' o Abdur Rahman bin Mahdi a: So manga bokhag a go so manga Kawarij na piangantang iran ankanan a Hadith, ka opama ka bnar a Hadith na nggalbkn o manga Sahabah o Rasulullah, na da dn a miatoon a isa kiran sa ba niyan inidayag so oman i Hadith a miapanothol on sii ko Kitab o Allāh ko onaan o kapnggalbka on.

Manga Oripn o Allah:

Pakablangn tano so kapaganada tano ko Sunnah o Rasulullah ka san matatago' so ipthagompiya tano sa doniya na samapy sa alongan a Maori.

وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرُوهُ
إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

*Wa aqūlu qawlī hādā wa astagfirullāha lī wa lakum wa lisāiril Muslimīn min kullī
dambin fastagfirūhu innahu Huwat Tawwābur Rahīm.*